

А. А. ЩЕПИНСКИЙ

Новые мустьерские местонахождения Южного берега Крыма

Резюме

В публикации перечисляется и кратко описывается материал из семи раннепалеолитических местонахождений Южного берега Крыма. Особый интерес имеет открытое автором в 8 км к юго-западу от Алушты раннепалеолитическое местонахождение Улу-Узень. На нем собрано несколько десятков кремней, среди которых четыре типичных мустьерских орудия.

Пока еще неизвестно, связаны ли находки из перечисленных мустьерских местонахождений с постоянной жизнью людей на Южном побережье или же это были кратковременные сезонные стоянки, обитатели которых заходили сюда в поисках добычи, которая начала исчезать в предгорном и степном Крыму.

Сейчас можно считать твердо установленным, что на Южном берегу, как и на всей территории Крыма, древнейшие археологические памятники относятся к мустьерскому времени.

М. І. ГЛАДКИХ

Палеолітичне місцезнаходження Караваєві Дачі у Києві

Територія Києва давно цікавить дослідників палеоліту. Велика кількість ярів та значний обсяг будівельних робіт сприяють дослідженню четвертинних відкладів у межах міста.

Перші знахідки давнього кам'яного віку в Києві виявив В. В. Хвойка на Кирилівській вулиці (тепер вул. Фрунзе) ще в 1893 р., на початку періоду палеолітичних досліджень у Східній Європі¹. В 1903 р. він відкрив місцезнаходження в Протасовому Яру². Після цього палеолітичні матеріали не траплялися у Києві до кінця 50-х років. У 1959 р. знайдені кістки мамонта на вул. Велика Підвальна³. Деякі з цих кісток були обпалені, що дає можливість пов'язати їх походження з діяльністю палеолітичної людини. Відомо також, що за рік до цього палеолітичні залишки (розщеплений кремій та кістки) були виявлені ще в одному пункті Києва — поблизу залізничної зупинки Караваєві Дачі. Цей факт не знайшов належного висвітлення в літературі, крім короткого повідомлення про нього Д. Я. Телегіна⁴.

Місцезнаходження Караваєві Дачі розташоване на правому березі р. Либідь, на перехресті вул. Ушинського та бульвару Леніна. Потреби будівництва шляхопроводу викликали необхідність часткового руйнування берегової частини Либіді. Саме тут київський краєзнавець Л. О. Клевцов знайшов у 1958 р. у перемішаному лесі перші крем'яні відщени та невеликі уламки роздавленої кістки. Місце знахідки оглянули Ю. Г. Колосов та Д. Я. Телегін, які також зібрали кілька крем'яних сколів. Вони констатували палеолітичний вік місцезнаходження, але

¹ В. В. Хвойка. Каменный век Среднего Приднепровья.—Труды XI АС, т. I. М., 1901, стор. 736—754.

² Ежегодник по геологии и минералогии России 1904—1905 гг., т. VII, стор. 40, 41.

³ И. Г. Пидопличко и И. Г. Шовкопляс. Палеолит Украинского Полесья.—Труды Комиссии по изучению четвертичного периода, т. XVIII. М., 1961, стор. 81; П. И. Борисковский и Н. Д. Праслов. Палеолит бассейна Днепра в Приазовья.—САИ, А 1-5. М.—Л., 1964, стор. 33.

⁴ Д. Я. Телегін. До Інституту прийшов краєзнавець.—«Вечірній Київ», 27 січня 1960 р.

спеціальні дослідження не були розпочаті через нечисленність матеріалу.

Зіставлення даних топографічних зйомок місцевості, зроблених до і після будівництва шляхопроводу, свідчить, що топографія місцезнаходження зазнала суттєвих змін. До початку будівельних робіт у долину Либіді в цьому місці впадав вузький каньйоноподібний яр, відокремлений від річкової долини вузьким і довгим останцем. Біля переїзду через залізничну колію, який в той час проходив по її поверхні, цей яр закінчувався двома виступами у вигляді мисів. Лівий виступ являв собою кінцеву частину останця, обмеженого з однієї сторони яром, з другої — долиною річки. Правий, значний за площею, поступово переходив у плато. З однієї сторони яром, з другої — улоговиною на місці бульвару Леніна, по якій проходив шлях до переїзду. Під час будівництва шляхопроводу лівий мисоподібний виступ був цілком зрізаний до рівня долини річки, яка збільшилась за рахунок площі, зайнятої яром. Була також знята верхня частина правого мису яру до рівня вул. Ушинського, внаслідок чого утворилась штучна тераса висотою 10—15 м на площі між бульваром Леніна та колгоспним ринком на вул. Ушинського. Зрушений ґрунт використали для підвищення поверхні на місці улоговини по бульвару Леніна. На терасі та нижче її по схилу, а також у долині річки до залізничної колії траплялись палеолітичні залишки. Їх походження можна пов'язувати з

верхніми частинами лесів берегового схилу Либіді. Фауністичні залишки були простежені також на протилежній стороні бульвару Леніна, дещо вище по схилу, поблизу його переходу в плато, за 100—150 м від знахідок Л. О. Клевцова. Тут під час будівництва стадіону краєзнавець Є. А. Ірицький помітив кістки, що залягали в лесі у ямі, викопаній для встановлення стовпа, на глибині не менше 2 м від сучасної поверхні. Колекція крем'яних виробів з Караваєвих Дач налічує 27 екземплярів. За сировину правив жовновий кремій двох сортів. 24 вироби виготовлені з прозорого, без вкраплень кременю доброго гатунку, темно-сірого кольору різних відтінків (до майже чорного), три вироби — з кременю гіршої якості, світло-сірого кольору, непрозорого, з вкрапленнями.

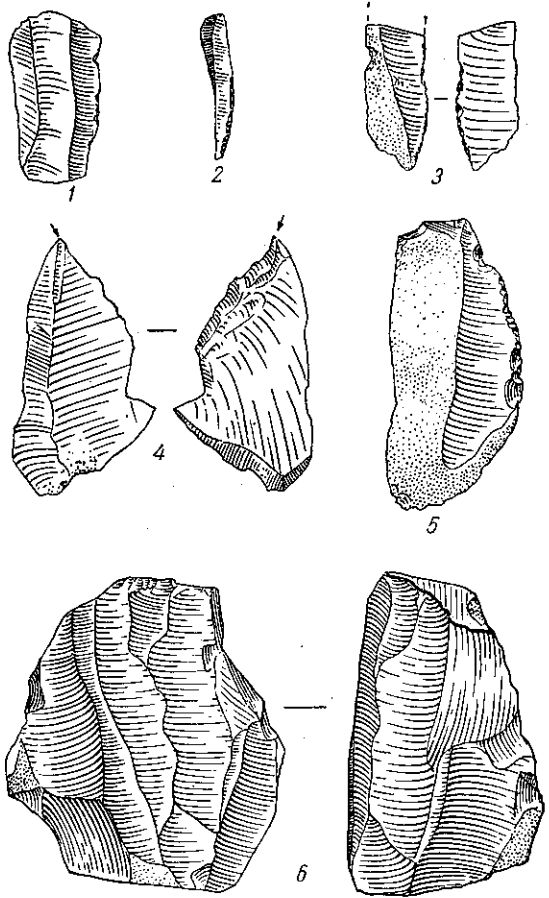

Рис. 1. Караваєві Дачі. Пізньопалеолітичні вироби:

1, 3, 5 — пластини, 2 — різцевий відщеп, 4 — різець, 6 — нуклеус.

У складі колекції — 2 нуклеуси, 7 уламків, 13 відщепів, 3 пластини, 1 різець та 1 різцевий відщеп. Більшість виробів не патинована. Нуклеуси одноплощинні, односторонні, висотою 6 та 8 см (рис. 1, 6). Робочі поверхні опуклі. Ударні площадки не підправлені. Спинки природні. Уламки та сколи з нуклеусів (розміром від 2 до 8 см) в переважній більшості зберігають на собі жовнову кірку. Нуклеуси також мають ділянки поверхні з жовною кіркою. Тільки сім виробів позбавлені її (2 уламки, 2 відщепи, 1 пластина (рис. 1, 1), 1 різець та 1 різцевий відщеп).

Особливістю виробів є значна забитість країв, в окремих випадках видно, що фасетки в забитих місцях більш пізні, ніж дещо патинована

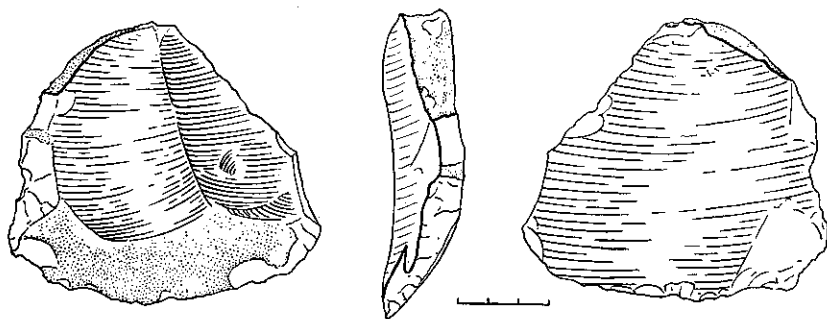

Рис. 2. Караваєві Дачі. Ранньопалеолітичний відщеп.

поверхня сколів. Але здебільшого, завдяки добре збереженій поверхні кременю, забитість важко відрізнити від переміжної ретуші (рис. 1, 3). Лише 1 відщеп та 1 пластина (рис. 1, 5) мають по краях ділянки виразної ретуші. Різцевий відщеп (рис. 1, 2) також був знятий з ретушованого виробу. Різець являє собою досить невиразне знаряддя середнього типу, виготовлене на відщепі за допомогою одного різцевого скола (рис. 1, 4).

Три невеликих фрагменти кісток, знайдених на Караваєвих Дачах, за визначенням К. В. Капеліст, належать зубру (уламки лопатки та гомілкової кістки). Показники прожарювання цих кісток (255, 265, 280) близькі до середнього показника аналогічних залишків з Журавки (263), Новгород-Сіверської стоянки (268) та Гінцівського поселення (287)⁵.

Виходячи з умов залягання знахідок (верхня частина лесів) та результатів прожарювання, описаний матеріал можна віднести до пізнього палеоліту. Він свідчить про руйнування стоянки. Але фауністичні залишки, знайдені на території стадіону, подають надію виявити тут ділянку непошкодженого культурного шару.

Разом з пізньопалеолітичним матеріалом на Караваєвих Дачах знайдено один великий відщеп (довжина по осі сколювання 9 см, ширина 10, товщина 2,5 см), який за кількома ознаками дуже відрізняється від інших крем'яних виробів (рис. 2). Він покритий інтенсивною жовто-білою патиною до 1 мм завтовшки, має широку (1,6 см) ударну площадку, розташовану під тупим кутом до черевця, та великий ударний горбик. На спинці, частково вкритій жовною кіркою, наявні негативи від двох попередніх сколів. Краї відщепа, як і у значної частини виробів, частково забиті пізнішими сколами, що змінюють ділянки патинованої поверхні. Відщеп був знайдений на поверхні долини Либіді. Встановити його стратиграфічне положення неможливо, але загальний вигляд знахідки свідчить, що вона належить до раннього палеоліту.

⁵ И. Г. Пидопличко. Новый метод определения геологического возраста ископаемых костей четвертичной системы. К., 1952, стор. 42—43.

М. И. ГЛАДКИХ

Палеолитическое местонахождение Караваевы Дачи в Киеве

Резюме

В предлагаемой статье публикуются материалы о новом палеолитическом местонахождении в пределах Киева — Караваевы Дачи. Территория его разрушена строительными работами. Все находки (расщепленный кремь и кости зубра) собраны в смешанном грунте либо на поверхности. Первоначальное залегание палеолитических остатков можно увязывать с верхними горизонтами лесса берегового склона р. Лыбедь. Учитывая стратиграфические условия и показатели прокаливания костей по методу И. Г. Пидопличко, местонахождение следует отнести к позднепалеолитическому времени. Есть основания предполагать, что на этой территории сохранились участки неразрушенного культурного слоя. Обнаруженный здесь отщеп, отличающийся архаическими чертами, можно рассматривать как указание на заселенность территории Киева в раннепалеолитическое время.

М. М. КЛАПЧУК

Верхньопалеолітичні місцезнаходження на Покутті

Влітку 1966 р. автор обстежив ряд палеолітичних пам'яток поблизу сіл Незвисько та Герасимів Івано-Франківської обл. Ці пам'ятки розташовані над глибоким ярмом р. Чорної на ланах Королівки або Конечина та Кам'янка (рис. 1).

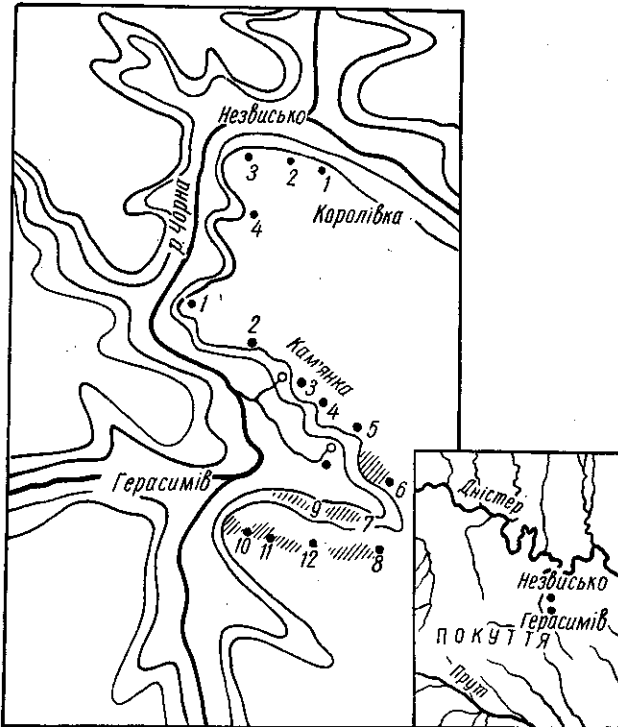

Рис. 1. Схема палеолітичних місцезнаходжень поблизу Незвисько (1—4) і Герасимова (1—12).